

Василь ОДРЕХІВСЬКИЙ

ШЕВЧЕНКІАНА В МОНУМЕНТАЛЬНІЙ СКУЛЬПТУРІ ВАСИЛЯ ОДРЕХІВСЬКОГО (1921—1996)

Розглядаються монументальні твори скульптора Василя Павловича Одрехівського, в яких втілений образ Т.Г. Шевченка. Аналізується еволюція образно-змістовних та композиційно-пластичних принципів творів митця в контексті тенденцій розвитку української монументальної скульптури кін. ХХ ст. — поч. ХХІ ст.

Ключові слова: скульптура, Шевченко, образ, фігура, монументальність, пам'ятник.

© В. ОДРЕХІВСЬКИЙ, 2014

ISSN 1028-5091. Серія мистецтвознавча. № 5 (119), 2014

В наш час, на початку ХХІ ст., важливо з позицій сучасності розглянути і ґрунтовно проаналізувати фактори художнього процесу, який відбувався з 1960-х по 1990-ті рр. і мав вагомий вплив на подальший розвиток образотворчого мистецтва. Саме в дослідженні і узагальненні найбільш цінних композиційно-пластичних і образно-ідейних вирішень творів митців другої половини ХХ століття, а в нашому випадку творчої діяльності Василя Павловича Одрехівського (1921—1996), мистецькі здобутки якого можуть стати сьогодні основою новаторських пошуків і неординарних рішень, і полягає актуальність даної теми. Окрім того, проаналізувавши відповідну літературу [1—5], ми бачимо відсутність ґрунтовних наукових праць, згрупованих в єдиному дослідженні, з метою висвітлення образу Т. Шевченка у творчості скульптора В. Одрехівського, що спонукає нас до звертання до окресленої проблематики.

Метою нашого дослідження є висвітлення творчості В. Одрехівського, аналіз основних тенденцій образно-пластичних і просторово-архітектурних рішень творів скульптора, а також виокремлення образу Т. Шевченка як невід'ємної частини творчого доробку митця. Нашою метою є також визначити характер традицій, розкрити їх роль у формуванні художніх особливостей монументальної скульптури Василя Одрехівського.

Покоління митців, до якого належить В. Одрехівський, вийшло на творчий шлях наприкінці 1950-х рр. і разом зі своїми вчителями, художниками старшої генерації, сприяло розвитку українського мистецтва другої половини ХХ століття. Жодні спроби постмодерністичного «розмивання ґрунту» в художній практиці останнього десятиліття не змогли завдати шкоди базовим елементам досвіду тієї частини молоді 1950-х, яка входила у свій фах національно свідомими творчими одиницями [3].

Василь Одрехівський народився 18 лютого 1921 р. у відомому своїми різьбярськими традиціями селі Вілька на Лемківщині (тодішнього Сяноцького повіту Львівського воєводства).

У 1945 р. внаслідок переселення українців з Лемківщини, Холмщини, Надсяння (нині території Польщі), В. Одрехівський опиняється на Одещині. У 1947 р. він переїжджає у Львів, де активно впливається у творче післявоєнне життя, популяризуючи лемківську різьбу по дереву, яка серед інших західноукраїнських шкіл народної різьби відзначається об'ємністю форм [4].

Іл. 1. Василь Одрехівський, «Тарас Шевченко», штучний камінь, м. Городок, 1970

Навчання в училищі стало перехідним етапом між спонтанно рефлексуючою та професійно-націленою творчістю. Опінія народного майстра, успішно заявленого на відповідних виставках, дещо конкурувала з дидактикою спеціалізованої освіти. Але саме в цьому пункті незбігання методичних підходів формується одна з перших програмних установок В. Одрехівського. Не бажаючи ламати принципи образотворення в системі традиційного мистецтва, молодий автор робить проєкцію деяких естетичних властивостей дерев'яної різьби на формально-виражальний комплекс прийомів професійної скульптури. Зовні нескладна трансформація на морфологічному рівні творчості насправді стала відкритим актом етнічної ідентифікації мистецького контексту, в якому, на протипагу нав'язаному соцреалізму, бажав розвиватися митець.

У 1952 р. В. Одрехівський вступає до Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва, де навчається у таких педагогів як Іван Севера та Микола Рябінін. У 1957 р. він успішно закінчує скульптурне відділення вузу, пройшовши довгий шлях від народного майстра-різьбяра до скульптора з вищою професійною освітою. З того часу В. Одрехівський активно включається в процес творення львівської скульптури, поповнивши молоде покоління п'ятдесятників.

Власне визначну роль у розвитку і укріпленню нових тенденцій відіграло покоління, яке прийшло в мистецтво на межі 1950—1960-х років. Творчість Д. Крвавича, В. Борисенка, Е. Миська, В. Одрехівського, Т. Бриж, І. Самотоса, Л. Біганича, А. Пилева, В. Усова, В. Подольського, Й. Садовського, Л. Лесюка вже на самому початку їх діяльності була відзначена інтенсивними пошуками засобів художньої виразності. Головною рушійною силою творчої думки була національна ідея, незважаючи на жорсткі заходи з боку властей тоталітарної держави, які намагались її знищити.

Нові риси склалися під впливом багатьох чинників. Суттєву роль відіграло звернення скульпторів до художніх традицій карпатського народного мистецтва, його філософсько-поетичного образного ладу, до львівської монументально-декоративної скульптури ренесансу, бароко, класицизму, до творчості митців, які працювали у Львові в першій третині ХХ століття.

Аналізуючи монументально-декоративну і станкову скульптуру прикарпатських майстрів 1960—1970-х рр., можна дійти висновку, що їй властива єдина концепція, зміст якої полягає в утвердженні зовні стриманого, глибоко змістовного, часто символічного образу, а також лаконічної монолітної пластичної форми. Широко використовується прийом композиції монумента «ансамблевість», значну роль в структурі комплексу відіграє простір, в творах ряду майстрів проявляються риси декоративності.

Монументальна узагальненість (основна образна і пластична властивість більшості скульптурних творів) давала змогу вирішувати завдання станкового і монументального жанрів одночасно. Насамперед цей стиль поширюється в історичному портреті, що продовжує посідати значне місце в творчості багатьох художників, вплинувши на підвищення художнього рівня портретного монумента.

Дослідження монументальної і станкової скульптури другої половини ХХ ст. як явища і прагнення знайти належне місце кожному скульпторові в процесі його еволюції є нелегким завданням. Адже історично цей період, за винятком короткої «духовної відлиги» кінця 1950-х — початку 1960-х рр. і другої половини 1980—1990-х рр., позначених бурхливими суспільно-політичними рухами за здобуття Україною незалежності та її встановлення у 1991 р., припада-

ють на роки застою, коли розвиток мистецтва був детермінований диктатом казенної ідеології.

Але, незважаючи на складні умови, в яких перебувала скульптура, а особливо монументальна, не можна не помітити певної якісної динаміки в творах львівських скульпторів. Нехтуючи старі норми і догми, митці надають перевагу своєму розумінню процесів, які відбуваються у суспільстві, своїй образній системі, основу якої творять лаконізм і концентрованість образів, втілених в простих монументальних формах. Звернення львівських скульпторів до джерел національної культури, пізнання самотнього світу її образів визначило стилістичну різноманітність пластики, відкрило нові шляхи для розвитку творчої думки.

Заслужений діяч мистецтв України, член Національної спілки художників України В. Одрехівський належить до когорти скульпторів, чия творчість невіддільна від загального процесу становлення львівської скульптурної школи [5]. Весь життєвий і творчий шлях скульптора був пов'язаний з пластикою, в якій поєдналися досвід народного майстра різьби по дереву і знання професійного скульптора. Художник працював у портретному жанрі, станковій і монументальній скульптурі, створюючи свої твори в дереві, камені і бронзі. Тематичний діапазон робіт Василя Одрехівського широкий і різноманітний, але в центрі його уваги завжди залишається Людина.

Пам'ятник, в якому втілюється образ конкретної особистості — один із найскладніших видів монументального мистецтва. Скульптор повинен віднайти співвідношення між філософським узагальненням і характерними особливостями характеру і зовнішності зображуваного героя.

Вагоме місце у творчості В. Одрехівського займає образ Тараса Шевченка [5]. Протягом багатьох років скульптор наполегливо вивчає спадщину великого Кобзаря, прагне осмислити сутність його творів, досягнути в його поезії все, що дало б змогу передати глядачеві найтонші нюанси духовного обличчя генія українського народу.

В 1970 р. В. Одрехівський створює півфігурний пам'ятник Тарасу Шевченкові для м. Городка Львівської області (архітектор В. Блюсюк) (іл. 1). У цьому пам'ятнику утверджується концепція лаконічного лапідарного стилю 60-х років. Автор створює внутрішньо-заглиблений, філософськи осмислений

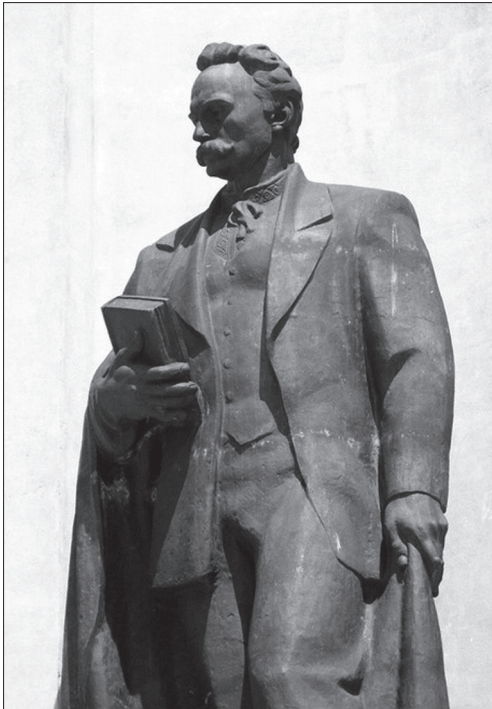
Іл. 2. Василь Одрехівський, Володимир Одрехівський, «Будителі», бронза, камінь, м. Стрий, 1995

Іл. 3. Василь Одрехівський, Володимир Одрехівський, Тарас Шевченко (фрагмент монумента «Будителі»), бронза, камінь, м. Стрий, 1995

образ, в якому зберігає специфічну для портрета багатогранність характеристики, неоднозначність образу. Таким чином, від станковізму взяті не зовнішні прийоми, а його глибинні особливості, його здатність до багатостороннього, глибокого, психологічного розкриття образу.

Перед глядачем постає погрудне зображення поета — спокійного, врівноваженого, внутрішньо зосередженого. Руки Тараса Шевченка опираються на книгу. В пам'ятнику відсутні декларативно-парадні елементи. Вся побудова композиції, починаючи від

Іл. 4. Василь Одрехівський, Володимир Одрехівський, Іван Франко (фрагмент монумента «Будителі»), бронза, камінь, м. Стрий, 1995

ледь поверненої голови, пластично взаємозв'язаного положення рук і закінчуючи динамічним трактуванням форми, що утворює контрастну світлотінь, спрямована на створення образу великої внутрішньої наповненості, бурхливого пульсу думки.

В композиції В. Одрехівський велику увагу приділяє окремим пластично осмисленим деталям. Так у формальній розробці рук він поєднує прийоми монументальної і станкової пластики. Скульптор вміло «вкладає» їх в загальну композицію, досягаючи природності загального враження. В такій пластично-образній композиції вся увага зосереджується на головному — на вираженні думки і волі Тараса Шевченка. Лаконізм і виразність загального рішення в поєднанні з образною значимістю створюють особливе «естетичне поле» довкола пам'ятника, налаштовують на серйозність і заглибленість сприйняття твору. Погруддя Кобзаря невеликого розміру і встановлене на невисокому постаменті, що наближає поета до глядача.

Вдалим є архітектурне вирішення пам'ятника — постамент витриманий в строгих лапідарних формах. Вдале і «паркове» розташування пам'ятника. Встановлений у міському сквері, він добре пов'язується з загальним простором, але не розчиняється в ньому, зберігаючи власне мікросередовище.

Можливості нових, широких і сміливих емоційно-образних і просторово-пластичних побудов несе в собі проект монумента «Будителі», створеного Василем Одрехівським у співавторстві з сином Володимиром (архітектор В. Сколоздра) для міста Стрия Львівської області (іл. 2). Відкриття пам'ятника відбулося 24 серпня 1995 р. і було присвячене 4-й річниці незалежності України. Як і всі інші твори історичного жанру, пам'ятник несе у своєму образі дві часові характеристики — вони зображають час, коли жив і творив герой, і вони відображають час свого створення. Пам'ятник «Будителі» — це пам'ятник-символ. В ньому переконливо і органічно поєднуються зображальні і незображальні елементи. Це просторова архітектурно-скульптурна споруда, в якій загальна архітектурна композиція відіграє провідну роль, а емоційно-філософський лад визначають образи Тараса Шевченка, Лесі Українки та Івана Франка. Унікальність пам'ятника «Будителі» полягає в тому, що в одному комплексі поєднані три генії українського народу і світової культури. Автори надають образам історичних діячів України актуальність, наповнюючи їх новим, сучасним змістом, поєднують суб'єктивну гостроту сприйняття світу і об'єктивну значимість, масштабність, історизм підходу до матеріалу дійсності, знаходять оригінальні, яскраві і переконливі сміливі пластичні, композиційні, просторові рішення.

Основою композиції є невисокий круглий постамент, на якому встановлені три об'єднані дзвоном арки, в ніші кожної з яких встановлені постаті поетів, кожний на окремому постаменті.

Пам'ятник встановлений на центральному майдані міста. Майдан з двох сторін оточений автомобільними дорогами, а з двох інших — міським парком. Пам'ятник тут не лише взаємодіє з простором, але і є його ідейною домінантою. Система сходів і площа док зв'язали композицію із активним міським оточенням, сформувавши таким чином своєрідне поліфункціональне середовище.

Специфіка пам'ятника полягає в тому, що всі його сторони рівноцінні за своєю мистецькою вартістю і призначені для кругового огляду. Труднощі вирішення композиції (а особливо постаті Тараса Шевченка) полягали в тому, що погляд глядача від основних вулиць спрямований проти сонця. Тому В. Одрехівський вирішив зробити пам'ятник із закритими ні-

шами, так, щоб темні бронзові скульптури чітко прочитувались на світлому фоні ніші. Таким чином, композиція пам'ятника побудована на контрастах: світлого штучного каменя арок і темної бронзи скульптур, а також ввігнутих формах арки, об'ємних фігур і круглих постаментів.

В стрийських «Будителях» найбільш наглядно втілена одна з важливих особливостей монументальної пластики, а саме — багатоплановість змісту, різноманітність образних асоціацій, змістова складність і неоднозначність. З пластичної точки зору фігури органічно поєднані з арками і нішами, оскільки увігнуті форми останніх підкреслюють і «зав'язуються» з ними, створюючи єдину просторову структуру. І справа тут не лише в органічному поєднанні пам'ятників відомих діячів української культури в єдину архітектурну композицію. Образи Івана Франка, Лесі Українки і Тараса Шевченка — кожний сам по собі є багатим змістовно. Умовно об'єднані, вони сприймаються символічним втіленням будителів духу народу України.

Образи «Будителів» втілені в монументальній виразно-експресивній пластичності, що бере початок в українському бароко. Постава фігури Тараса Шевченка велична, стійка (іл. 3). Композиція симетрична, пірамідальна, зовні статична. Поет впевнено стоїть, ледь подавшись уперед. Цей легкий рух не знімає, однак, монументальної статичності фігури, а надає йому потрібної природності та достовірності. Накинутий на плечі плащ створює цільний і нерозчленований силует, який чітко прочитується на фоні ніші. Руки Тараса Шевченка з книжкою, складені на грудях, і обличчя поета складають головний акцент композиції. Ледь похилена голова з драматичним обличчям, у погляді — неспокій і, разом з тим, рішучість. Авторам вдалося не тільки відтворити портретну схожість, але й втілити основні риси образу: непорушну твердість переконань, грікі роздуми про долю рідного краю і незламну віру в його сили та краще майбутнє. Обличчя поета суворе і натхненне, переповнене думками, почуттями. В ньому виражена сила волі і нескореність духу. Внутрішню динаміку образу визначає бароковий рух неспокійних драперій плаща-накидки.

Образ Івана Франка (іл. 4) побудований за принципом стійкого балансу фігури, що стоїть. Характер руху скульптури більше підкреслили динамізм та активність натури Івана Франка, його рішучість та не-

Іл. 5. Василь Одрехівський, Володимир Одрехівський, Леся Українка (фрагмент монумента «Будителі»), бронза, камінь, м. Стрий, 1995

примиренність. Це виразна просторова композиція, елементи якої (рука з книжкою, плащ) активно охоплюють великі маси простору. Образ поета сповнений високого благородства.

Образ Лесі Українки (іл. 5) потрактований авторами велично і в той же час — романтично. Авторам надають особливого значення жесту і виразу обличчя як засобам передачі людських емоцій. Поетичну чарівність натури, романтичне піднесення скульптури поєднують з пластичною цільністю, плавним переливом ліній, красою форм. Плавні лінії підкреслюють граціозний рух голови, красиво посаженої на гнучкій шії. Вишукана грація рухів, відточена вишуканість об'ємів, кожної лінії надають образу Лесі Українки особливої натхненності і одухотвореності.

Монументальність форм пам'ятника «Будителі» відповідає масштабності задуму. Для досягнення об'ємної глибини твору автори звертаються до мови символів. Символічно є арка, що уособлює велич

Іл. 6. Василь Одрехівський, Володимир Одрехівський, «Тарас Шевченко», бронза, граніт, м. Севастополь, Крим, 1994 (встановлено 2003 р.)

Іл. 7. Василь Одрехівський, Володимир Одрехівський, «Тарас Шевченко», бронза, граніт, м. Севастополь, Крим, 1994 (встановлено 2003 р.)

і славу, а дзвін над об'єднаними арками — це символ заклик до єдності, до пробудження, до активного громадського життя.

Василь Одрехівський працює над пам'ятниками різного типу. Він створює одно- і багатофігурні композиції. Одні з них є зображеннями реальних історичних діячів, інші — це твори символічного характеру. В. Одрехівський завжди досягає того, щоб підвищена емоційність, змістовна наповненість відзначали не тільки ідейно-психологічний стрій, а й композиційно-пластичну структуру його робіт.

Багатство творчої думки автора розкривається в них перш за все через стрій почуттів, динаміку, піднесеність переживань. В. Одрехівський веде безперервний пошук нових, більш сконцентрованих способів досягнення емоційності, виразності повноти образно-пластичної системи своїх робіт.

Однією з особливостей розвитку монументально-декоративної скульптури досліджуваного періоду є взаємовідносини пам'ятника як об'ємно-просторової форми з оточенням і дія скульптурного твору на оточуюче середовище.

Творчість Василя Одрехівського тісно пов'язана з цими концепціями. Скульптор усвідомлює ті можливості, які закладені в самому принципі просторово-композиційних побудов, тобто розширення можливостей скульптури шляхом зміни її відношення до середовища. Він не прагне до створення розвиненої в просторі композиції, що складається з цілого ряду компонентів. В. Одрехівський знаходить можливості задіяти в емоційно-змістовний і формальний стрій пам'ятників, в їх внутрішню структуру все те, чим може емоційно і пластично збагатити їх оточуюче середовище.

У 1993 році Василь Одрехівський у співавторстві зі своїм сином Володимиром створив ще один пам'ятник Т. Шевченку. Незважаючи на те, що процес встановлення відкладався і робота була встановлена аж за 10 років у м. Севастополі, в результаті архітектурне рішення площі та п'єдесталу вирізнилось оригінальною композицією (іл. 6, 7). 3,5-метрова постать Кобзаря встановлена на гранітному монументальному блоці, стилізована форма якої асоціюється з українськими народними інструментами: бандурою, кобзою. Ця пропозиція підставки рішуче, але в той же час стримано, відходить від класично-усталених елементарних геометричних розв'язань проблем п'єдесталу. Завдяки цьому вона нашаровує якісно новий ряд асоціацій і смислів, які суттєво збагачують композицію монумента. Що стосується скульптури, то вона виконана у вже виробленій стилістиці митців і відзначається своєю впізнаваністю почерку батька і сина Одрехівських. Автори акцентують на внутрішньому стані та енергії зображуваної постаті, не перевантажуючи фігуру Шевченка зайвими атрибутами та ознаками: він постає в узагальненому плащі з опертою на праву припідняту ногу книгою в руці. Скуль-

птурі, як і іншим творам В. Одрехівського такого характеру, притаманна особлива благородна монументальність, яка при очевидній відсутності пафосу надає пам'ятнику вагомості та естетичної цінності.

Останнім монументальним твором Василя Одрехівського став пам'ятник Тарасові Шевченку для міста Новий Розділ Львівської області (іл. 8, 9). Цей пам'ятник було виконано також у співавторстві з сином Володимиром (архітектор В. Каменщик) у 1996 році. На жаль, відкриття пам'ятника у 1997 році відбулося вже без Василя Одрехівського.

В цей архітектурно-скульптурний ансамбль включено бронзову фігуру Тараса Шевченка, праворуч від неї — двофігурну композицію «Українська пісня» і ліворуч — заплановано трифігурну композицію «Українська родина». Архітектурно-скульптурний комплекс зведений в центральній частині міста на високому пагорбі. Навпроти комплексу, через дорогу, знаходиться міський парк. До пагорбу ведуть головна алея парку і центральна вулиця міста, яка, роздвоюючись, огинає комплекс з обох боків.

Постаті цього скульптурного ансамблю приваблюють спокійною пропорційністю, ясною врівноваженою архітектонікою, гармонією цілого і складових його частин. Скульптури мають пластично виразні силуети і добре прочитуються. Комплекс домінує в оточуючому ландшафті і добре сприймається з усіх напрямків.

Ідейним і композиційним центром ансамблю є постать Тараса Шевченка. Пам'ятник поета становить бронзову фігуру (4,6 м), встановлену на значно меншому по висоті гранітному постаменті (1,8 м). Його композиція вертикальна і симетрична. Головний акцент фігури зосереджено на обличчі поета і його руках, які тримають книгу. Всі інші деталі вирішено узагальнено і підпорядковано загальному пірамідальному рухові знизу вгору.

Постать Тараса Шевченка передано в складному динамічному стані (іл. 8), коли фігура, на перший погляд, перебуває, немов у стані спокою, хоча насправді це є початок руху. Тут поєднані і статика, і динаміка. Авторам вдалося уникнути як застигlosti, так і надмірного вияву зовнішнього руху. Виразний порив фігури стримується станом внутрішньої зосередженості, в якому перебуває поет. Його обличчя сповнено роздумів, внутрішньо зосереджене. Контрастом до цільної монолітної фігури є складки плаща-накидки,

Іл. 8. Василь Одрехівський, Володимир Одрехівський, «Тарас Шевченко», бронза, граніт, м. Новий Розділ, 1997

які вільно розвиваються на вітрі. При всій узагальненості образу, в пам'ятнику досягнута висока одухотвореність і психологічна насиченість.

Доповнюють і розвивають тему основної композиції скульптурного ансамблю образи Кобзаря і дівчини в українському народному строї (іл. 9). Кобзар сидить на придорожньому камені, поклавши на коліна бандуру. Біля нього, поклавши руку на плече бандуриста, стоїть дівчина, як символ української пісні. Поєднавши в одній композиції літературні персонажі, реальні постаті і постаті-символи, автори не протиставили поета і його героїв, зобразивши їх однаково активних по руху і внутрішньому стану. «Українська пісня» не є другорядною, ілюстративною по відношенню до основної постаті скульптурного ансамблю.

Автори успішно реалізували чіткий композиційний задум, це твір, в якому синтетично поєдналися рішення ідейно-художніх, пластичних і архітектурних завдань. У цьому справді монументальному творі, який відразу ж відповідно організував оточуючий простір, скульптори зуміли емоційно наснаженою мовою пластики виразити сьогодишнє розуміння багатоплановості шевченкового генія.

Таким чином, монументальні твори Василя Одрехівського виділяються продуманою композицією,

Іл. 9. Василь Одрехівський, Володимир Одрехівський, монумент «Пісня України», бронза, граніт, м. Новий Розділ, 1997

динамічним трактуванням скульптурних мас, розумним узагальненням. Узагальнення образу Одрехівського-монументаліста невіддільне від заглиблення в емоційно-психологічний світ особистості. Свої творчі задуми скульптор здійснює в різних матеріалах: в бронзі, камені, дереві. Творчість скульптора пронизана традиціями української різьби і пошуками сучасних ритмів, а останні роботи явно тяжіють до органічного зв'язку пластичних і архітектурних форм.

Для кожного свого твору скульптор прагне знайти певний настроєвий лейтмотив, що стає визначальним елементом у розв'язанні психологічних завдань.

З творчих робіт Василя Одрехівського, присвячених образу Тараса Шевченка, слід згадати півфігурну композицію в дереві, яка власне зображує поета (іл. 10). Це монолітна, компактна композиція з цільного дерев'яного стовбура.

У роботі над образом Тараса Шевченка скульптор завжди йшов шляхом відтворення багатого внутрішнього змісту, розкриття величі і мудрості генія українського народу. Автор намагався проникнути у глибинну сутність шевченківського образу і художньо досконало передати найсуттєвіші його риси.

Тарас Шевченко зображений з книжкою в лівій руці, яку він міцно притискає до грудей. Стиснена в кулак права рука відведена назад, за рахунок чого досягається більша внутрішня динаміка постаті.

Форма потрактована делікатно без контрастного різця. Головний акцент скульптор зосереджує на пластиці голови. Обличчя поета опрацьоване виразними гранчастими формами.

Досягаючи максимальної портретної подібності, автор водночас розкриває образ мислителя і творця у широкому розумінні цих понять. Перед глядачем постає людина, яка уособлює типове і характерне для своєї епохи, свого часу — високий духовний злет, благородний порив, відданість своєму народові.

Дослідження творчого доробку Василя Одрехівського у галузі скульптури представляє нам майстра широкого діапазону. Художник, який працював поруч з такими відомими скульпторами як Еммануїл Мисько, Дмитро Крвавич, Валентин Борисенко, Олександр Пилев, Теодозія Бриж та багато інших з успіхом заявив про себе як самобутній майстер як в галузі монументальної, так і станкової скульптури. У творчій спадщині Василя Одрехівського ми бачимо різноманітність композиційних рішень постатей, погрудь. У кожному з цих видів, жанрів і форм скульптури ним досягнуто визначних результатів. Незалежно від жанру, значимості задуму, у кожній роботі він завжди ставив перед собою велике творче завдання. Ця висока вимогливість до власної творчості органічно жила в ньому, вона відчувається і в численних ескізах майстра, портретах, станкових композиціях, і в монументах і пам'ятниках.

В ході постійного творчого розвитку для Василя Одрехівського поступово приходять нове бачення мистецьких проблем, нова художня система, основу якої складають лаконізм і концентрованість образу. Скульптор відображає не тільки зовнішній емоційно-психологічний стан персонажа, але і його внутрішній світ.

Тематика творчих робіт Василя Одрехівського, створених за творче життя, різноманітна і вагома. У творчому доробку скульптора велика галерея портретів сучасників та історичних діячів. У кожному окремому образі портретованого В. Одрехівський дає виразну проекцію індивідуальних особливостей їхнього характеру, риси, типові для певного соціального середовища, і кожний портрет розглядає як відбиток свого часу.

Його образи — то поетичні, сповнені ліризму, то героїчні — несуть в собі ознаки духовного багатства, певний емоційний стан. Для скульптора передача пси-

хологічного стану людини була реальною проблемою, яку він вирішував у кожному конкретному творі.

Своєрідність творчості митця полягає не лише в підкресленні духовного начала зображуваних, але особливо — у поєднанні народних і професійних заasad образо- і формотворення. Скульптор успішно використовує прийоми народної різьби у дереві і професійного трактування форми. Завдяки цьому методу Василь Одрехівський вигідно вирізняється своїми роботами у дереві із характерною динамічною виразною грою світлотіні форм, площин і ліній, створених слідами різця.

Василь Одрехівський був активним учасником творчих процесів, які проходили і в монументально-декоративній скульптурі західного регіону України. Монументальна скульптура першого повоєнного десятиліття знаходилась в складних умовах, адже її основним завданням було утверджувати ідеологію радянської системи. Монументальна скульптура радянського зразка відзначалась емоційною піднесеністю, зовнішньою схвильованою оповідністю, афектацією пози і руху, акцентуванням натуральної ідеї. Але починаючи з 1960-х років і в цій ділянці скульптури відбувається певна еволюція образо- і формотворення. Ці зміни можна спостерігати вже в пам'ятнику Іванові Франку у Львові, який став великою культурно-мистецькою подією не лише у Львові, а й на Україні в цілому. Цей пам'ятник став першим великим монументальним твором, виконаним Василем Одрехівським у співавторстві з іншими львівськими скульпторами.

Нові риси образної системи монументальної скульптури склалися під впливом художніх традицій карпатського народного мистецтва, його філософсько-поетичного образного ладу, львівської монументально-декоративної скульптури ренесансу, бароко, класицизму та творчості митців, які працювали у Львові в першій третині ХХ століття [4].

Основною тематикою монументальних робіт Василя Одрехівського є звернення до образів історичних культурних діячів, чиє життя було пов'язане з Україною. В цих творах він повністю розкриває себе, самотньо і широко заявляє про свої багаті творчі можливості.

Створюючи пам'ятники діячам української культури, В. Одрехівський майстерно вибудовує конструктивну, змістовну пластичну форму, знаходить

Іл. 10. Василь Одрехівський, «Тарас Шевченко», дерево, 1990-ті рр.

повну її відповідність до поставленого ідейно-образного завдання. Він завжди осмислено і емоційно відноситься до зображуваних образів і прагне такого художнього відображення, яке б відповідало його задуму, несло би в собі правдивість життя і не меншу правду мистецтва.

В. Одрехівський надає перевагу роботі над образами узагальнено-символічного звучання, зв'язок яких з реальністю наших днів має опосередкований характер. Працюючи над своїми творами, скульптор завжди йде шляхом відтворення багатого внутрішнього змісту, розкриття їх величі і мудрості, намагається проникнути у глибинну сутність конкретних історичних осіб і художньо досконало передати найсуттєвіші їх риси. В. Одрехівський уникає зайвої зовнішньої патетики, різких ефектних рухів, надмірної зовнішньої напруженості, підкресленої героїзації. Суттєвою рисою пам'ятників митця є виявлення внутрішньої структури, посилення напруги, закладеної всередині органічної форми, досягнення експресивної, динамічної пластики. За таким принципом скульптор виконував і пам'ятники, і станкові роботи.

Проаналізована творчість Василя Одрехівського дає підстави вважати його однією з невід'ємних особистостей з когорти творців сучасної української монументальної скульптури другої половини ХХ сто-

ліття, а відтак і історії українського образотворчого мистецтва.

Подальші дослідження передбачають здійснення розгляду розширеного спектру творів Василя Одрехівського, який включає в себе цілий ряд станкових і монументальних робіт з дерева, гіпсу, кованої міді та бронзи. Планується розглянути твори, спрямовані на розкриття образів інших видатних діячів культури та історичних постатей, таких як Іван Франко, Леся Українка, Захар Беркут, Василь Барвінський, Марія Байко та ін.

Основні пам'ятники скульптора Василя Одрехівського, присвячені Тарасові Шевченку:

Пам'ятник Тарасові Шевченку, м. Городок, Львівська область, 1970, штучний камінь. Скульптор Василь Одрехівський. Архітектор В.І. Блюсюк.

Пам'ятник Тарасові Шевченку, с. Завадів, Стрийський район, Львівська область, 1989, бронза, камінь. Скульптори Василь Одрехівський і Володимир Одрехівський. Архітектор В.І. Блюсюк.

Пам'ятник Тарасові Шевченку, Перемишляни, Львівська область, 1991, бронза, граніт. Скульптори Василь Одрехівський і Володимир Одрехівський. Архітектор К.І. Малярчук.

Пам'ятник Тарасові Шевченку, Красне, Львівська область, 1991, кована мідь, граніт. Скульптори Василь Одрехівський і Володимир Одрехівський. Архітектор К.І. Малярчук.

Пам'ятник Тарасові Шевченку, Лисятичі, Стрийський район, Львівська область, 1991, штучний камінь. Скульптори Василь Одрехівський і Володимир Одрехівський. Архітектор К.І. Малярчук.

Пам'ятник Тарасові Шевченку, Завидовичі, Городоцький район, Львівська область, 1992, кована мідь, граніт. Скульптори Василь Одрехівський і Володимир Одрехівський. Архітектор К.І. Малярчук.

Монумент «Будителі» (Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко), Стрий, Львівська область, 1995, бронза, камінь. Скульптори Василь Одрехівський і Володимир Одрехівський. Архітектор В.І. Сколодра.

Монумент «Тарас Шевченко і Пісня України», Новий Розділ, Миколаївський район, Львівська об-

ласть, 1997, бронза, граніт. Скульптори Василь Одрехівський і Володимир Одрехівський. Архітектор В.В. Каменщик.

Пам'ятник Тарасові Шевченку, Севастополь, Крим, 1994 (встановлений 2003), бронза, граніт. Скульптори Василь Одрехівський і Володимир Одрехівський. Архітектор Григорій Григор'янц.

1. Лупій С. Шевченкіана львівських скульпторів / С. Лупій // Науковий вісник Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. — Львів : Світ, 1989.
2. Німенко А. Пам'ятники Тарасові Шевченку / А. Німенко. — К., 1969.
3. Німенко А. Українська скульптура другої половини ХІХ — початку ХХ ст. / А. Німенко. — К., 1963.
4. Одрехівський Р. Різьбярство Лемківщини / Роман Одрехівський. — Львів : Сполом, 1998.
5. Яців Р. Батько і син. Володимир Одрехівський / Роман Яців // Образотворче мистецтво. — 2003. — № 3.

Vasyl Odrekhivsky

SHEVCHENKIAN THEME IN VASYL ODREKHIVSKY'S (1921–1996) MONUMENTAL SCULPTURE

The article has brought a descriptive study in monumental works by the artist Vasyl Odrekhivsky, namely his sculptures incarnating the image of Taras Shevchenko. Evolving of imagery content as well as artist's compositional and plastic principles have been considered. The present article is a part of an extended research-work on the development of Ukrainian monumental sculpture at the late XX and early XXI cc.

Keywords: sculpture, Shevchenko, image, figure, monumentality, monument.

Василь Одрехівський

ШЕВЧЕНКІАНА В МОНУМЕНТАЛЬНОЙ СКУЛЬПТУРЕ ВАСЫЛЯ ОДРЕХІВСЬКОГО (1921—1996)

Рассматриваются монументальные произведения скульптора Васыля Павловича Одрехивского, в которых воплощен образ Т.Г. Шевченко. Анализируется эволюция образно-содержательных и композиционно-пластических принципов произведений художника в контексте тенденций развития украинской монументальной скульптуры кон. ХХ ст. — нач. ХХІ века.

Ключевые слова: скульптура, Шевченко, образ, фигура, монументальность, памятник.